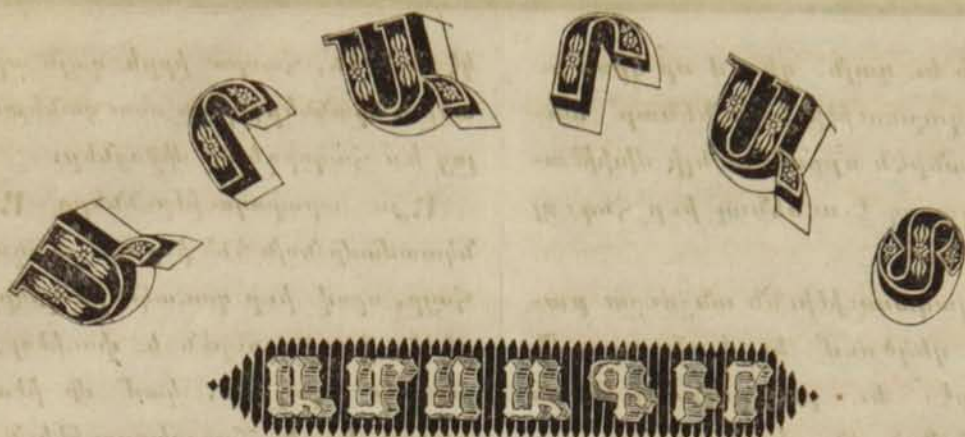

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՊԵՏԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ.

ԹԻԻ Բ. — ՇՐՋԱՆ Թ.

1876

ՏԱՐԻ Ը. — ՓԵՏՐՎԱՐ 29

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ԱՆՏԱՐԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ.

Ամանք երեւակայելով եւ կարծելով փիլիսոփայական վիճակի հետեւել՝ միանգամայն ի նմին ձեւանալ տքնելով՝ ոչ մի կրօն կճանաչեն եւ ոչ արարիչ Աստուածը կպաշտեն:

Ո՛վ որ քաջ դիտած է եւ փորձով գիտէ՝ թէ ո՞յք ոմանք են միշտ կրօնական անտարբերութեամբ մոլորեողները, նմին շատ հեշտ է եզրակացնել, թէ անկրօնութիւն պաշտողները կամ կրօնական անտարբերները ըստ մեծի մասին այնպիսի մարդիկ են՝ որք ոչ խիղճ, ոչ բարի զգացում եւ ոչ առողջ միտք ունին, հետեւաբար անասունաց նման սահմանին մէջ միայն նիւթապաշտութիւն կսիրեն:

Խիղճը մարդուս գործողութեանց եւ արդեանց խնայէ, որ երբ բարի զգացմանէ մերկացած եւ հիւանդոտ մտաց ազդեցութեան ենթարկուած է՝ անշուշտ կը շեղվի իւր պարտաւորութեանց ճշդիւ կատարմանէն, եւ երբ կրօն եւս չունենար՝ հետեւաբար եւ ոչ զԱստուած կճանաչէ եւ կպաշտէ, իսկ ինչպէս հրապուրող գերագոյն զօրութեան պակասութեամբ՝ մարդն թշուառ եւ դժբաղդ գործողութեանց արդիւնքներ կարտադրէ:

Այժմ՝ դժբաղդաբար մեր Ազգի մէջ ամեն տեղ կրօնական անտարբերներէն գէթ մի մի հատ կգտնուին, — որք իսպառ օտար դաստիարակութեամբ մշակուածներէն են, — դիտեցէք նոցա վարքը եւ բարքը, նոցա բարոյական եւ մտաւորական կարողութիւնքը եւ արդիւնքները, եւ այնպէս չափեցէք թէ ինչպիսի հետեւանք կունենայ կրօնական անտարբերութիւնն:

Թողունք եւ զայն՝ զի ո՛վ որ կրօն եւ աստուածապաշտութիւն չունենար՝ անբան կենդանիէն ո՛րքան աւելի մխիթարութիւն կարող է ունենալ իւր հոգւոյ եւ սրտին մէջ:

Կրօնի պակասութիւնն անշո՛ւշտ բարոյականի զեղծում՝ եւ խանգարումն կպտղաբերէ՝ եւ բարոյականութեան խանգարմունքն ինչպէս խիղճը եւ բարի զգացումը՝ նոյնպէս առողջ միտքը կը բթացնեն եւ վատթար վիճակի եւ վերջապէս դառնագին յուսահատութեան կենթարկեն:

— Զղուելի՛ վիճակ:

Եւ կրօնական անտարբերներն կարո՞ղ են ուրիշ կերպ ապրելով բարի եւ մխիթարական վիճակ ունենալ, եւ թէ այսպիսի վիճակի մէջ վիլիսոփայական ո՛ր տեսակ դրութիւն կը գտնուի եւ ինչ է հետեւանքն կամ ո՛ւր պիտի յանգի ուրիշ առթի կթողումք երկարօրէն բացատրելոյ համար:

Վ. Ե. Մ.

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆՑ

ԿԱՐԵԻՈՐՈՒԹԻՒՆԸ.

Վարելի է ասնն թէ բաց ի սիրոյ եւ յառաքինութեանց, որ կրօնի հետ անբաժան կերթան, մարդս պարտական լինի առ Աստուած կանոնաւոր եւ հրապարակական արարողութիւններ. բայց այս արարողութիւնները կրօնի էական կէտերը չեն, այն կրօնի՝ որ սիրոյ եւ առաքինութեանց մէջ կկայանայ:

Այս արարողութիւնները ո՛չ թէ նորահամար հաստատուած են՝ որ կրօնի էական

կէտերն են, հապա իբրեւ զայն արտայայտելու նշաններ, զայն սնուցանելու եւ այլոց եւ հաղորդելու միջոցներ:

Այս արարողութիւնները Աստուծոյ նկատմամբ նոյն են՝ ինչ որ յարգանքը առ հայր, որով իւր զաւակները զինքը կրաբեհն, կողջագուրեն եւ փութոյ պնդութեամբ կպաշտեն. կամ մի թագաւորի դիմաց եղած ճառախօսութիւն, որով զինքը գահի վերայ բազմեցնելով՝ առանձին փառքով շրջապատելու հարկ կլինի, ժողովրդեան երեւակայութեան վերայ ներգործելու համար, որոյ առջեւ մինչեւ գետին կխոնարհուին:

Ապաքէն բացայայտ է, որ մարդիկ կապուած լինելով զգայարանաց եւ իրենց հասկացողութիւնը տկար լինելով՝ աւելի կարօտ են մի տեսարանի իրենց մեկնելու համար այն աներեւոյթ զօրութեան յարգը, որ հակառակ է իրենց բոլոր ցանկութեանց՝ քան թէ երեւելի կամ տեսական մեծութիւն մը, որ շեացընէ իրենց տկար աչքերը եւ շոյէ անարգ կրքերը:

Շատ լուր կղզան, որ թագաւորի մի արքունիքը կարեւորէ տեսարաններով շրջապատել. բայց չեն ուզեր ճանչնալ աստուածային կրօնի շքեղութեան կամ փառաց անհամեմատ աւելի կարեւորութիւնը:

Մեք կտեսնեմք, որ այլ եւ այլ աստուածներ պաշտող ամենայն ազգերը իւրեանց կրօնը հաստատած են քանի մի արտաքին ցոյցերու վերայ, զոր եւ աշարհը չի անուանած են: Վրանի որ ներքինը կայ, արտաքինը զայն ցոյց պիտի տայ եւ ընդհանրութեան եւս պիտի հաղորդէ: Մարդկային ազգը մինչեւ ցՄովսէս ըն-